

Tržište elektroničkih knjiga u Republici Hrvatskoj – pregled snaga, slabosti, prilika i prijetnji s naznakama budućeg razvoja

Goran Kozina

Sveučilište Sjever

goran.kozina@unin.hr

Matea Cvjetković

Sveučilište Sjever

macvjetkovic@unin.hr

Libellarium 14, 1 (2023): 3–30

UDK: 655:[002:004](497.5)

Pregledni rad / Review Paper

Primljeno / Received: 2. 5. 2023.

Prihvaćeno / Accepted: 20. 7. 2023.

doi: 10.15291/libellarium.4153

Sažetak

Cilj. Ukazujući na promjene koje su zahvatile izdavaštvo ubrzanim razvojem informacijsko-komunikacijskih tehnologija, radom se analizira razvoj elektroničke knjige (e-knjige) i elektroničkog nakladništva (e-nakladništva) kroz povijesnu i teorijsku perspektivu. S obzirom na malo (jezično) tržište i ograničenu dostupnost izdanja na hrvatskom jeziku, kao i nedovoljnu upoznatost korisnika s prednostima e-knjige, ovim radom željelo se sve navedene aspekte objediniti na jednom mjestu s ciljem pružanja detaljnog uvida u trenutačno stanje, s indicijama budućeg razvoja u Republici Hrvatskoj. Stoga je članak koristan nakladnicima i autorima koji nisu još prepoznali sve mogućnosti koje nudi elektronička knjiga ili nisu u potpunosti shvatili njezinu svrhovitost.

Pristup/metodologija/dizajn. Primjenjujući metodu analize, sinteze i usporedbe, rad pruža detaljnu procjenu snaga, slabosti, prilika i prijetnji (tzv. SWOT analiza) elektroničkoj knjizi i elektroničkom nakladništvu u Republici Hrvatskoj. Sustavnom obradom do sada objavljene znanstvene i stručne literature detaljno se navode pozitivne i negativne strane elektroničke knjige, diskutiraju se novi trendovi te daje naznaka budućeg razvoja e-knjige s implikacijama na e-izdavaštvo.

Rezultati. Rezultati „SWOT“ analize pokazuju da elektronička knjiga ima brojne prednosti poput funkcionalnosti i interaktivnosti s kojima se može pozicionirati kao koristan medij prijenosa informacija i znanja. S druge strane, upravo je ovisnost o tehnologiji njezina najveća slabost. Nove prilike leže u novim suradnjama i novim distribucijskim kanalima, no

veliku prijetnju pritom predstavljaju piratstvo te konkurencija koja na digitalnim kanalima može doći iz cijelog svijeta.

Ograničenja. Najveće ograničenje istraživanja čini mali broj jedinica literature novijega datuma na temu elektroničke knjige i elektroničkog nakladništva. S obzirom na veliku ovisnost e-knjiga o tehnološkim dostignućima koja se neprestano mijenjaju i unaprjeđuju, neke od preporuka i zaključaka u ovom radu primjenjive su na ograničen period.

Originalnost/vrijednost. S obzirom na to da se pregledom dosadašnje literature uočilo kako još ne postoji rad u kojem bi se dao osvrt na snage, slabosti, prilike i prijetnje e-knjizi, ovim se radom to nastojalo ispraviti s namjerom strukturiranja i objedinjavanja njezinih ključnih karakteristika te identifikacije vanjskih faktora koji mogu igrati važnu ulogu u njezinu budućem razvoju.

KLJUČNE RIJEČI: elektronička knjiga, elektronički čitači, elektroničko nakladništvo, informacijsko-komunikacijske tehnologije, SWOT analiza

1. Uvod

Knjiga se često koristi kao metafora za svijet znanja, utječući često ne samo na sam sadržaj znanja, nego i na njegovo čuvanje i prenošenje (Radalj 2014, 235). Njezin materijalni oblik mijenjao se u skladu s civilizacijskim napretkom (Dasović, Petković i Pasanec Preprotić 2015, 440), no danas se uobičajeno drži, slijedeći definiciju koju je 1964. u Parizu ustanovio UNESCO, da je knjiga „omeđena tiskana publikacija koja bez korica ima 49 stranica, objavljena u određenoj zemlji i dostupna javnosti“, dok se ostale publikacije, s manje od 49 stranica, nazivaju brošure (UNESCO 1965, 144). Iako se već svojevrsnom revolucijom u izdavaštvu smatra Gutenbergovo otkriće tiskarskog stroja u 15. stoljeću, tek je tehnološki napredak, rast pismenosti i višak slobodnog vremena, kao i sve veća potreba za informacijama tijekom 19. i 20. stoljeća, dovela do neviđene ekspanzije izdavaštva (Unwin, Unwin i Tucker 2020). Potkraj 20. stoljeća, kada knjiga postaje dostupna i u ostalim formatima, odnosno u elektroničkom obliku, događa se veliki razvoj industrije elektroničkih knjiga, kao jedan od najvećih napredaka u nakladništvu u posljednjih nekoliko desetljeća (Vassiliou i Rowley 2008, 357). Popularnost elektroničke knjige najveća je u SAD-u, no porastom broja digitalnih izdanja knjiga, kao i većom dostupnošću elektroničkih čitača, ona postaje sve zastupljenija i na europskom tržištu (Lončar 2013, 103). Time se svi sudionici u lancu knjige suočavaju s mnogobrojnim izazovima i promjenama u poslovanju kojima se trebaju prilagoditi kako bi elektronička knjiga pronašla svoje mjesto među publikom različita profila (Lončar 2013, 103). S obzirom na to da proces izrade, distribucije i korištenja elektroničke knjige uključuje donošenje niza različitih odluka na različitim razinama, uključujući društvenu, zakonodavnu, institucijsku, organizacijsku, ali i individualnu (Wilson 2016, 159), potrebno je upoznati se s prednostima i nedostacima elektroničke knjige te analizirati potencijalne prilike i prijetnje kojima može biti izložena. Pregledom dosadašnje literature može se uočiti da još nigdje nije dan cjelovit i sustavan pregled snaga, slabosti, prilika i prijetnji elektroničkoj knjizi, a upravo je to cilj ovoga rada. Usustavljanjem pozitivnih i negativnih karakteristika te prikazom vanjskih prilika i utjecaja može se dobiti bolji uvid u funkcionalnosti elektroničke knjige

te predvidjeti potencijalni smjer njezina razvoja. Do sada objavljena znanstvena i stručna literatura samo se djelomično dotaknula prednosti i nedostataka e-knjige, pa stoga ovaj članak nastoji popuniti navedenu istraživačku prazninu jedinstvenim objedinjavanjem svih njezinih karakteristika.

Članak je podijeljen na šest poglavlja. Nakon uvoda, u drugom i trećem poglavlju daje se pregled literature i dosadašnjih istraživanja o elektroničkoj knjizi u Hrvatskoj te teorijski osvrt na e-knjigu i njezin povijesni razvoj. Potom, u četvrtom poglavlju, slijedi pregled poslovanja nakladnika i razvoj elektroničkog nakladništva. Peto i središnje poglavlje sadrži SWOT analizu koja detaljno pokazuje snage, slabosti, prilike i prijetnje elektroničkoj knjizi i elektroničkom nakladništvu, nakon čega slijedi rasprava o rezultatima s napomenama o smjeru budućeg razvoja elektroničke knjige. U zaključku se potom usustavljuje sve navedeno, pojašnjavaju se istraživačka ograničenja te daju preporuke za buduća istraživanja.

2. Pregled literature o elektroničkoj knjizi u Hrvatskoj

Pregled znanstvene i stručne literature o elektroničkoj knjizi u Hrvatskoj daje naslutiti kako se radi o trendu u nastanku s obzirom na ograničen broj objavljenih članaka. Detaljan razvoj elektroničke knjige opisan je u knjizi *Elektronička knjiga* (Živković 2022) koja je nastala prema istoimenom tiskanom izdanju objavljenom 2001. godine, dok je elektroničko nakladništvo detaljno objašnjeno u knjizi *Elektroničko nakladništvo?* (Velagić et al. 2017) u kojoj autori, između ostalog, ističu i postojanje malog broja literature na navedenu temu, a koja uglavnom dolazi s engleskog govornog područja. U do sada objavljenoj literaturi koja pokriva hrvatsko govorno područje autori su uglavnom dali pregled koncepta i definicije e-knjige, osvrnuli se na njezin povijesni razvoj te istaknuli prednosti i nedostatke u odnosu na tiskanu knjigu (Živković 2007; Živković 2008; Keča 2012b; Živković 2012; Lončar 2013; Mulović i Dadić 2014; Radalj 2014; Velagić 2014; Sudarević 2019a; Turčić 2019; Mikić i Marcilin 2022; Živković 2022).¹ Većina dosadašnjih istraživanja vezana je uglavnom uz korištenje elektroničke knjige u knjižnicama, te se većina radova bavi modelima posudbe e-knjiga te izazovima i ograničenjima vezanim za prava njihova korištenja (Petr Balog i Feldvari 2013), kao i analizom zastupljenosti elektroničke knjige u visokoškolskim knjižnicama (Pažur 2013), mogućnošću primjene e-čitača u knjižnicama (Pažur 2011; Lončar 2013), te utjecajem masovne digitalizacije knjiga na knjižnice (Šapro-Ficović 2008). Krtalić i Hasenay (2015) bavili su se problematikom zaštite i arhiviranja autorskih radova u digitalnom okruženju ukazujući na izazove, prepreke i odgovornosti koje proizlaze iz dugoročne zaštite e-knjiga, s posebnim naglaskom na uloge knjižara i nakladnika koje imaju u cjelokupnom procesu. Nabavnu politiku e-knjiga u visokoškolskim knjižnicama istražili su Velagić, Hocenski i Kiš (2022), ujedno ispitujući i zadovoljstvo knjižničara u radu s bazama e-knjiga te o eventualnim problemima s kojima se susreću, te su doznali da knjižnice koriste dvije baze podataka za pristup e-knjigama: SpringerLink i platformu EBSCO. Gotovo 80 % posuđenih knjiga odnosi se na tiskanu građu, a tek 20 % na e-knjige, a pritom korisnici ne nailaze na značajne probleme. Jedno od mogućih razloga za mali broj posuđenih elektroničkih knjiga može biti i u tome da je mali

¹ Knjiga je objavljena 2022. godine u elektroničkom obliku, a prema tiskanom izdanju nakladnika Multigraf iz 2001. godine.

broj studenata svjestan činjenice da se u knjižnicama mogu posuditi elektroničke knjige (Mikić i Marinclin 2022, 142), a kao glavne probleme na koje studenti nailaze prilikom pristupa elektroničkim izdanjima na internetu navodi se nemogućnost njihovu pristupu zbog registracija, pretplata i sl. (Mikić i Marinclin 2022, 142). Važnost uloge digitalne knjižnice obradile su Zubac i Tominac (2012) te pokazale da ona uvelike pridonosi kvaliteti sveučilišne nastave te olakšava istraživački rad.

Analizu tehnoloških trendova koji utječu na poslovne modele izdavača predstavili su Despot i Jakopec (2013) te su istaknuli promjene koje su uzdrmale izdavačku industriju, ističući da su nove mogućnosti kao što su sadržaj dostupan u otvorenom pristupu te modeli samostalnog izdavanja publikacija promijenili tradicionalnu poziciju izdavača u cjelokupnom lancu izdavanja knjiga. U radu su se autori fokusirali na analizu hrvatskog tržišta koje iz tadašnje perspektive nije imalo nužne pretpostavke za uspješan razvoj e-izdavaštva, ali se kretalo prema tom cilju. Pregled hrvatskog tržišta elektroničkih knjiga dali su Velagić i Pehar (2013) na temelju istraživanja provedenog u veljači 2013. i 2014. godine u kojem su promatrali broj naslova, udio nakladnika, formate i cijene e-knjiga. Wilson (2015) je ukazao na nerazmjer u zastupljenosti elektroničkih knjiga u zemljama engleskog govornog područja i na tržištima „malih jezika“, a komparativnom analizom stavova nakladnika u Švedskoj, Litvi i Hrvatskoj pokazao je da postoji mnoštvo sličnosti u stavovima nakladnika prema određenim pitanjima kao što su mogućnost samostalnog objavljivanja, buduća uloga knjižara te odnosi s knjižnicama. Navike čitanja e-knjige ispitala je Sudarević (2019b) na uzorku od 185 ispitanika, pokazavši da, iako elektroničku knjigu koriste uglavnom mlađi ljudi, većina ispitanika još uvijek više preferira tiskanu knjigu (Sudarević 2019b). Do sličnih rezultata došle su i Dasović, Petković i Pasanec Preprotić (2015) koje su u istraživanju na uzorku od 239 ispitanika pokazale da 65,5 % njih češće čita tiskane knjige, a čak ih je 98,3 % bilo spremno platiti više za tiskano izdanje knjige nego za njezinu elektroničku verziju. Isto istraživanje pokazalo je da 55 % ispitanika čita elektroničke knjige i to najviše u svrhu zabave, obrazovanja, posla ili ostalih osobnih potreba.

Tehnološki razvoj e-čitača opisala je Grlica (2012), usredotočivši se na različite modele koji postoje i njihove razlike u zatvorenosti i otvorenosti sustava. Selthofer (2013) je analizirala grafičke elemente koji se koriste pri izradi tiskanih i elektroničkih knjiga. Analizom tipografije, ovitka, boja i slikovnih elemenata utvrdila je da e-knjige u mnogo elemenata oponašaju grafičko oblikovanje tiskane knjige. Miljković i Valdec (2016) opisali su način modeliranja e-knjiga, protokole e-izdavaštva te pripremu dokumenata za objavu. Oblikovanjem tipografije u e-knjigama bavile su se Turčić i Čutić (2021), promatrajući ju kroz tri varijable: dizajner, e-čitač i čitatelj. S obzirom na to da je tipografija elektroničkih knjiga drugačija od tiskanih knjiga, ona predstavlja posebno polje koje dizajnerskoj struci nameće jedinstvene izazove jer način prikaza tipografije ovisi uvelike o uređaju na kojem se reproducira.

Prednosti i koristi korištenja elektroničke knjige u edukacijske svrhe obradile su Mulović i Dadić (2014), istaknuvši da elektronička knjiga može promijeniti položaj, ulogu i mogućnosti nositelja pedagoškog procesa kao i pristup samom prijenosu znanja, a time i učenju. Kada se promatra trend korištenja e-knjige kod hrvatskih studenata, pokazalo se da studenti koriste elektroničke inačice tiskanih knjiga i uglavnom ih čitaju s računala, dok e-čitače gotovo pa i ne koriste (Badurina i Serdarušić 2015). Slične rezultate pokazalo je istraživanje na učenicima srednjih škola Primorsko-goranske županije, u kojem se saznalo da većina učenika smatra da je e-knjiga *online* inačica tiskane knjige, a samo ju je mali broj učenika i koristio (Keča 2012a). Izazove uvođenja e-udžbenika u nastavu, a koji bi bio čitljiv na tabletu

i ručnom čitaču obradile su Zubac i Čanić (2015) te ispitale stavove urednika školskih udžbenika u nakladničkim kućama. Tadašnji rezultati pokazali su da takav projekt na nacionalnoj razini nije bilo moguće u potpunosti provesti. Čutić i Turčić (2021) u svom su radu istaknule da kod digitalizacije udžbenika nije dovoljno koristiti samo skenirani materijal, nego ga je potrebno prilagoditi potrebama učenika te ukomponirati interaktivne elemente koji će pomoći u razumijevanju gradiva. Takav način učenja već je započeo na Tehničkom veleučilištu u Zagrebu, a anketa provedena na 67 studenata pokazala je da njih 60 % preferira učiti iz materijala u digitalnom obliku.

Novi rezultati istraživanja CARNet-ovih podataka o korištenju portala e-lektire pokazuju povećanje broja korisnika, broja pregleda stranice i povećanje duljine prosječnog vremena korištenja za razdoblje od 2010. do 2021. godine (Pavin Banović, Banek Zorica i Mesić 2022). Analiza anketnog upitnika koji su popunili srednjoškolci od 1. do 3. razreda Osječko-baranjske županije pokazala je da srednjoškolci koriste portal e-lektire ponajviše u svrhu čitanja digitaliziranih izdanja lektira, što je uvelike poraslo za vrijeme pandemije bolesti COVID-19. Međutim, korištenje portala i čitanje digitaliziranih izdanja lektire nije utjecalo na popularizaciju čitanja lektira kod ispitanika. Stav učitelja prema tiskanim i elektroničkim udžbenicima te ostalim obrazovnim materijalima istražila je Sunara-Jozek (2022) te pokazala da, ako je kvaliteta sadržaja obrazovnih materijala podjednaka kod nekoliko nakladničkih kuća, većina će učitelja izabrati materijale one nakladničke kuće koja ima kvalitetnije e-materijale. Naposljetku, posjedovanje e-knjige od strane muzeja istražili su Živković, Tot i Šalomon Cindori (2012) i pokazali da muzeji uglavnom koriste e-publikacije u formatima brošura i kataloga s izložbi, priručnike, leksikone i slična izdanja.

Iz navedenog pregleda literature vidljivo je da je jako malo znanstvenih istraživanja na temu elektroničke knjige i elektroničkog nakladništva objavljeno nakon 2020. godine, a osim deset diplomskih i završnih radova koji su se bavili navedenom tematikom, ne postoje ni novija istraživanja koja bi dala uvid u stanje tržišta elektroničkih knjiga i situaciju u elektroničkom nakladništvu. S obzirom na to da je „analiziranje elektroničkog nakladništva hvatanje trenutka i stoga je krajnje nezahvalno pokušati ga monografski zahvatiti“ (Velagić et al. 2017, 8), ovim radom želi se dodatno potaknuti na inozemstvu znanstvena istraživanja u domeni e-knjige i e-nakladništva kako bi se dobila nova saznanja o tržištu.

3. Razvoj elektroničke knjige

Prva elektronička knjiga nastala je u sklopu Projekta Gutenberg 1971. godine (Sudarević 2019b, 79), a pokrenuo ga je Michael Hart na Sveučilištu Illinois kada je ručnim unosom *Deklaracije o neovisnosti SAD-a* kreirao prvi digitalizirani tekst (Project Gutenberg 2022). Hartova ideja bila je omogućiti javnosti besplatan pristup informacijama, pa stoga i knjigama, čime je postao začetnik prve digitalne knjižice koja danas broji više od 60 000 besplatnih elektroničkih knjiga (Project Gutenberg 2022). Pretpostavka na kojoj je počivao njegov rad temeljila se na činjenici da se sve što se može unijeti u računalo može neograničeno reproducirati. Razvoj elektroničke knjige desetljećima nakon toga prolazi prilično sporo, o čemu svjedoči i sama statistika *Projekta Gutenberg*: deseti naslov dodaje se 1989. godine, stoti naslov 1994. godine, tisućiti 1997. godine, a deset tisućiti 2003. godine (Lončar 2013, 105). Jedan je od razloga takvog „tihog razvoja“ taj što je elektronička knjiga pratila tehnološka

dostignuća, odnosno promjene formata i načine dijeljenja. Nagli porast u korištenju zahvaljuje razvoju elektroničkog čitača (e-čitača) dizajniranog upravo u svrhu čitanja elektroničkih knjiga i publikacija (Zubac i Tominac 2014, 125).

Prvi e-čitači imali su svoja ograničenja koja su se najčešće očitovala kroz lošu kvalitetu prikaza teksta na ekranu, u niskoj rezoluciji, nemogućnosti interakcije i nemogućnosti spajanja na mrežu (Manley i Holley 2012, 303). Situacija se promijenila 2007. godine predstavljanjem Kindle uređaja američkog Amazona. Posebnost je tog elektroničkog čitača bila ta što se mogao spojiti na mrežu bežičnim putem i preuzeti datoteke (Manley i Holley 2012, 304). Zaslon se mogao čitati čak i dok je uređaj bio na jarkom suncu, a za prikaz sadržaja koristio je e-papir tehnologiju. E-papir (engl. *e-paper*) tehnologija oponaša izgled otisnute riječi na papiru te, za razliku od LCD (engl. *Liquid Cristal Display*) zaslona s pozadinskim osvjetljenjem, reflektira svjetlost baš poput ispisane stranice knjige što predstavlja manje opterećenje za oči čitatelja. Provedeni testovi na ispitanicima koji su čitali tekst s fizičkog papira, a potom s e-čitača s e-papir tehnologijom pokazali su da su ispitanici treptali istom brzinom (0,6 treptaja u sekundi), dok su oni ispitanici koji su čitali s LCD e-čitača treptali puno rjeđe (0,4 treptaja u sekundi) (Tanner 2014, 3).

Prva količina Kindle uređaja koja je puštena u prodaju rasprodala se za samo 5 i pol sati (Carreiro 2010, 222). Cijena mu je bila 399 američkih dolara te je imao pristup na preko 90 000 naslova knjiga u digitalnom izdanju (Zubac i Tominac 2014, 129). Amazon je lansiranje e-čitača popratio i promotivnom akcijom svojih najprodavanijih naslova po cijeni od 9,99 američkih dolara čime su privukli mnoge kupce. Amazon (2023a) trenutačno ima u prodaji nekoliko modela e-čitača: Kindle (Kindle, Kindle Paperwhite, Kindle Paperwhite Signature Edition, Kindle Oasis i Kindle Scribe) te Kindle Kids (Kindle Kids i Kindle Paperwhite Kids). Ostali su popularni modeli e-čitača Sony, Nook (Barnes & Noble), Kobo (Rakuten Kobo) te Apple Books aplikacija dostupna na iOS, iPadOS i macOS operativnim sustavima i uređajima (PCMag 2023). Međutim, upravo je Amazon sa svojim e-čitačem popularizirao elektroničku knjigu, nakon čega su je brojne nacionalne knjižnice diljem SAD-a počele uvoditi u svoju ponudu (Lončar 2013, 107).

Kada govorimo o formatima elektroničke knjige, njezin je najjednostavniji format tekstualna datoteka s mogućnošću pretraživanja te slikovna datoteka koja predstavlja skenirani format tiskane knjige (Sudarević 2019a, 314). Vrsta formata e-knjige vezana je uz proizvođače hardvera i softvera uređaja na kojima se reproduciraju (Digitalne knjige 2022). Na početku su prevladavala dva formata: OEB (engl. *Open eBook*) te PDF (*Portable Document Format*), dok se današnjim standardom smatra EPUB (engl. *Electronic Publication*) koji koristi i Međunarodni forum za digitalno nakladništvo (engl. *International Digital Publishing Forum*) (Lončar 2013, 110). Njegova je posebnost u tome što se EPUB format može prilagođavati veličini zaslona različitih uređaja na kojima se čitaju e-knjige, dok najnovija verzija EPUB 3 omogućuje integraciju multimedije u sadržaj (Digitalne knjige 2022). Smatralo se da mu je najveće ograničenje upravo to što format nije podržan od strane Amazonova Kindle uređaja, kao najpopularnijeg e-čitača. Međutim, to se od druge polovice 2022. godine promijenilo te je na mrežnim stranicama Amazon vidljivo da podržava EPUB formate, uz Microsoft Word i *Kindle Packaging Format* (KPF) (Amazon 2023b). Neki od ostalih formata elektroničke knjige mogu biti: EVB (*Every Book*), GLS (*Glassbook*), HTM (*HTML*), LB (*Librius*), MLL (*Millennium*), MSR (*Microsoft Reader*), PPT (*Palm Pilot*), RKT (*Rocket Book*), RTF (*Rich Text Format*), SBK (*SoftBook*) i TXT (*ASCII Text*) (Živković 2022, 119).

Osim različitih formata koji mogu izazvati zbunjenost kod korisnika, brojni drugi tehnološki

izazovi, borba za dominacijom programa i platformi te strah od piratstva i gubitka prihoda dovode i do ostalih komplikacija jer svaki nakladnik u svoj format e-knjige dodaje digitalna prava (engl. *Digital Rights Management* – DRM). Iz toga se razloga kupnja e-knjige veže isključivo za e-čitač ili platformu, što dovodi do toga da se jedna te ista publikacija drugačije čita na različitim e-čitačima (Lončar 2013, 110). Sve navedeno utječe i na sam pojam elektroničke knjige koji se mijenja i gotovo je nemoguće dati njezinu konačnu odredbu (Sunara-Jozek 2022, 43). U Hrvatskoj se najčešće definira kao „jedna ili više računalnih datoteka omeđenog sadržaja, koje su dostupne javnosti na mreži (mrežna knjiga) ili u materijalnom obliku (na CD-ROM-u, disketi). Uz tekst može donositi sliku i zvuk kao i veze sa srodnim mrežnim stranicama te program za izmjene i dopune“ (Živković 2022, 8). Svaka e-knjiga treba biti označena vlastitim standardnim knjižničnim brojem ISBN kao jedinom identifikacijskom oznakom ili kao sastavni dio znaka DOI i URN koji su karakteristični za elektronička izdanja (Živković 2022, 49).

3.1. Razvoj elektroničke knjige u Hrvatskoj

Elektronička knjiga u Hrvatskoj svoje početke nalazi u razmjeni publikacija putem elektroničke pošte (Sudarević 2019a, 82). Nakon 1990-ih godina korisnici dobivaju pristup novim alatima, aplikacijama, servisima ili informacijskim sustavima poput World Wide Weba putem kojih brže i lakše mogu pristupiti već objavljenim publikacijama, ali i učitati nova izdanja. Paralelno se razvija i distribucija e-knjiga na disketama i CD-ROM medijima. Velika promjena dogodila se 2001. godine kada je pokrenut projekt *Besplatne elektroničke knjige* (BEK) kojim je Društvo za promicanje književnosti na novim medijima (DPKM) na svojim mrežnim stranicama omogućilo besplatan pristup i čitanje naslova hrvatskih i stranih izdanja knjiga ([BEK] *Besplatne elektroničke knjige*, n. d.). Time su suvremenim hrvatskim autorima, čiji su naslovi često slabo dostupni u knjižarskoj mreži ([BEK] *Besplatne elektroničke knjige*, n. d.), omogućili pristup masovnoj publici. O interesu čitatelja najbolje govori podatak da je 10 najčitanijih naslova preuzeto više od 170 000 puta, a prozih više od 260 000 puta ([BEK] *Besplatne elektroničke knjige*, n. d.). Početkom kolovoza 2022. godine broj sveukupno preuzetih e-knjiga prešao je pola milijuna.

Od ostalih projekata ističe se *TookBook*, kao prvi komercijalni projekt koji je 2010. pokrenulo poduzeće Lamaro digital, a koje je razvilo distribucijsku platformu za elektroničke knjige naslova uglavnom na engleskom jeziku (Velagić i Pehar 2013, 56). S navedenim projektom povezana je i *m-hepi e-knjižnica* kao usluga Hrvatske elektroprivrede, a koja korisnicima pruža jednomjesečni besplatan pristup *TookBook* knjižari (Velagić et al. 2017, 77).

U 2012. godini još jedan izdavač elektroničkih izdanja, *eLibrika*, pokreće distribucijsku platformu i besplatnu aplikaciju za čitanje e-knjiga na računalima (Windows, Mac i Linux) s ciljem pružanja usluga distribucije e-knjiga za različite male i srednje izdavačke kuće u Hrvatskoj (Velagić i Pehar 2013, 56). Otprilike u isto vrijeme, odnosno 2011. godine, u poslovanje s elektroničkim knjigama ulaze Hrvatski telekom i Vip, kao dva najveća hrvatska telekomunikacijska operatera, svaki sa svojom platformom za distribuciju elektroničkih knjiga (Sudarević 2019a, 83). *Planet 9*, online knjižara Hrvatskog telekoma, već je 2015. godine zbog tehničkih razloga ugašena. Vipova *eKnjižara*, koja je dijelila sadržaj iz *TookBooka* s Lamaro poduzećem, ugasila se također 2015. godine zbog visokih cijena e-knjiga (Sudarević 2019a, 83).

Početkom 2016. godine, pokrenuta je e-knjižara *eknjiga.hr* s preko 1000 dostupnih naslova

na hrvatskom jeziku (P i W 2016). Ujedno je to i jedina e-knjižara u Hrvatskoj kojoj se može pristupiti preko aplikacije za Android, iOS i PC uređaje, a putem koje se također na društvenim mrežama mogu dijeliti i dojmovi o pročitanim knjigama. Uz to, kroz aplikaciju je moguće i dodavanje bilješki i različitih napomena što može olakšati čitanje. Brojnim marketinškim aktivnostima rade na popularizaciji e-knjige s ciljem poticanja izdavača i samostalnih autora na veću proizvodnju e-knjiga (eknjiga.hr 2023). U Hrvatskoj je 2019. godine pokrenuta i prva aplikacija *book&zvook* za slušanje knjiga na hrvatskom i srodnim jezicima (Živko 2021, 29), a dostupna je na platformama Apple App Store, GooglePlay i Huawei Gallery (*book&zvook*, n. d.). Putem aplikacije moguće je poslušati besplatne ulomke, a potom i kupiti knjigu. Jednom kupljene knjige ostaju zauvijek u vlasništvu kupca, čak i ako ih se izbriše s uređaja.

4. Pregled poslovanja hrvatskih nakladnika te razvoj elektroničkog nakladništva u Hrvatskoj

Stručna literatura iz područja nakladničkih istraživanja ističe važnost nakladničke djelatnosti koja objavljivanjem i oblikovanjem knjige značajno utječe na društvo, ali i obratno – društvene norme i vrijednosti oblikuju nakladničku djelatnost (Velagić 2022, 2). Nakladništvo je jedna od najvećih kulturnih industrija u Europi, čija se ukupna tržišna vrijednost procjenjuje na 36 – 38 milijardi eura (Europska komisija, n. d). Prema izvješću Europske federacije izdavača za 2022. godinu procjenjuje se da cijeli nakladnički lanac zapošljava više od pola milijuna ljudi, a europski sektor knjiga nevjerojatno je bogat i raznolik, s više od 575 000 naslova objavljenih godišnje. Samu nakladničku industriju čine uglavnom mikropoduzeća s manje od 10 zaposlenika i mala poduzeća s manje od 50 zaposlenika (Oberman Peterka et al. 2013, 1). Važnost nakladnika u gospodarskom smislu, kao malih i srednjih poduzeća, ali i u kulturnom i znanstvenom smislu, kao poduzeća koja utječu na razvoj medijskog pluralizma, podižu kulturu čitanja i utječu na obrazovanje, prepoznala je Europska unija te kroz svoj program *Kreativna Europa* izdvaja značajna sredstva za kulturni i kreativni sektor s ciljem poticanja rasta i razvoja tih poduzeća (Europska komisija 2022). Kulturni i kreativni sektor doprinosi 4,2 % ukupnom BDP-u Europske unije, a u njemu radi 3,7 % radne snage EU. Iz navedenog razloga, ali i iz razloga što je ovaj sektor uvelike pogođen pandemijom bolesti COVID-19, Europska komisija povećala je proračun za program *Kreativna Europa* za 63 % na 2,4 milijarde eura za razdoblje od 2021. do 2027. godine. Još jedan razlog brojnim poticajima jest taj što je na razini EU potrošnja na knjige, novine i popratni pribor u padu (Eurostat 2018). U 1995. godini 1,8 % ukupnih izdataka kućanstava u Europskoj uniji bilo je namijenjeno tim stavkama. Udio se od tada konstantno smanjuje, da bi došao na 1,1 % u 2021. godini (Walfisz 2023).

Kada promatramo samo hrvatsko tržište, broj čitatelja i kupaca knjiga također pada iz godine u godinu, što zbog nepovoljne ekonomske situacije u Hrvatskoj, što zbog samog pristupa prema čitanju koji započinje još od ranih školskih dana (Mihanović i Markotić 2016, 137). Prema istraživanju agencije Kvaka, u organizaciji Zajednice nakladnika i knjižara te Hrvatske gospodarske komore, provedenom za 2020. godinu, samo 45 % građana pročitao je knjigu u posljednjih godinu dana (Kvaka – ured za kreativnu analizu 2021). Pokazalo se da najviše čitaju ženske osobe (52 %), zatim visokoobrazovane osobe (73 %) te oni koji su imali prima-

nja iznad 13 000 kn (59 %). Najviše čitaju osobe koje žive na području Istre i Kvarnera (57 %). Pandemija bolesti COVID-19 nije utjecala na navike čitanja koje su ostale gotovo iste kao i u razdoblju prije pandemije (Kvaka – ured za kreativnu analizu 2021). Međutim, osobe koje su počele čitati više za vrijeme pandemije to su činile samo za vrijeme najstrožeg zatvaranja. Prema istom istraživanju e-knjige čita samo 7 % populacije, a od tih 7 % samo ih 24 % i kupuje e-knjige. Čitatelji elektroničke knjige uglavnom su studenti i učenici (Kvaka – ured za kreativnu analizu 2021).

S druge strane, analiza poduzetnika čija je pretežna djelatnost izdavanje knjiga, periodičnih publikacija i ostale izdavačke djelatnosti (NKD 58.1),² a koju je provela Financijska agencija za 2021. godinu, ukazuje na stabilnost navedenog tržišta. Iste godine, u Republici Hrvatskoj poslovao je 661 poduzetnik s 4 150 zaposlenih te su ostvarili ukupne prihode u iznosu od 292 milijuna eura (2,2 milijarde kuna) te ukupne rashode od 279 milijuna eura (2,1 milijardu kuna) (Fina 2023). U tom je razdoblju ostvarena dobit od 19,5 milijuna eura (147 milijuna kuna), dok je gubitak iznosio 3,05 milijuna eura (23 milijuna kuna). Iskazan je pozitivan konsolidirani financijski rezultat u iznosu od gotovo 16,5 milijuna eura (124 milijuna kuna), što je značajan porast u odnosu na 2020. godinu kada je iznosio oko 10 milijuna eura (75 milijuna kn). Najviše poduzetnika u 2020. godini imalo je sjedište u Gradu Zagrebu (oko 60 %), zatim u Zagrebačkoj županiji (oko 40 %), Primorsko-goranskoj (oko 6 %) i Splitsko-dalmatinskoj županiji (oko 6 %), dok ih je najmanje bilo u Ličko-senjskoj županiji (0,2 %) (Fina 2022). Sama klasifikacija skupine izdavanja knjiga, periodičnih publikacija i ostale izdavačke djelatnosti NKD 58.1. ima 5 različitih razreda, unutar kojih je najviše poduzetnika registrirano u djelatnosti izdavanja knjiga (NKD 58.11) – njih ukupno 348 koji su zapošljavali 1631 zaposlenika te su ostvarili 7,4 milijuna eura (55,5 milijuna kn) neto dobiti (Fina 2022), a pritom je najveće ukupne prihode u 2020. godini iskazala Školska knjiga d.d. u iznosu od 32,5 milijuna eura (244,6 milijuna kn), s ostvarenih 2,1 milijuna eura (15,8 milijuna kn) neto dobiti.

Navedene brojke koje idu u prilog rastu djelatnosti izdavanja knjiga rezultat su velikih promjena koje su se odvijale početkom 2000-ih godina. Tada, naime, dolazi do intenzivnog razvoja novinskog nakladništva i uključivanja velikih trgovačkih lanaca i kioska koji definiraju svoja pravila poslovanja te nameću svoje uvjete plaćanja što je negativno utjecalo na mnoge pisce, urednike, nakladnike, distributere i ostale dionike lanca (Oberman Peterka et al. 2013, 3), pa je tako od ukupno 11 milijuna prodanih knjiga, njih svega 2 milijuna prodano u knjižarama (Svilar 2015). Situacija se dodatno pogoršala nakon globalne financijske krize 2008. godine koja je dovela nezavisne nakladnike pred propast, a nezavisni knjižari gotovo su nestali (Oberman Peterka et al. 2013, 3). Veliki broj knjižara zapao je u dugove prema nakladnicima zbog tadašnjeg vertikalnog načina poslovanja, no pojavila su se nova poduzeća te je postupno došlo do konsolidacije i oporavka tržišta, a od 2020. do 2023. godine otvoreno je dvadesetak novih knjižara, tržište je stabilno i trenutačno vrijedi oko 130 milijuna eura (uključujući proizvodnju udžbenika) (Laslavić 2023). Najveći dio prodaje knjiga danas se ostvaruje putem knjižara kojih je u 2023. godini u Hrvatskoj bilo 130, a 2022. godine objavljeno je 4 914 knjiga, od kojih 467 udžbenika. Kao novi trend javlja se i otvaranje manjih izdavačkih kuća, najčešće u vlasništvu poznatih urednika koji su prije radili za veće izdavačke kuće (Laslavić 2023).

4.1. Utjecaj informacijsko-komunikacijskih tehnologija na nakladničku djelatnost: razvoj e-nakladništva

U svojoj najjednostavnijoj definiciji, elektroničko nakladništvo može se definirati kao proces kreiranja i širenja informacija elektroničkim putem, uključujući e-poštu ili mrežne kanale (Shukla, Anil Kumar i Kumar 2011, 3). Elektroničko nakladništvo odnosi se na primjenu računalnog softvera od strane izdavača na informacijski sadržaj kreiran i pakiran za određenu publiku, te distribuciju konačnog proizvoda elektroničkim putem (Pal i Chadar 2015, 27). Kao takvo, nakladništvo je integrirani proces kojemu je cilj pružanje informacija u različitim količinama različitim kategorijama krajnjih korisnika. S obzirom na to da u procesu izdavanja e-knjige sudjeluju i osobe, a ne samo računalo, javlja se potreba i za definiranjem elektroničkog nakladnika u fizičku ili pravnu osobu zaduženu za izdavanje elektroničke publikacije koja snosi troškove proizvodnje i distribucije (Živković 2022, 49). Onoga trenutka kada stekne autorska prava na naslov e-knjige, on postaje njezin nakladnik i uključuje se u ISBN sustav. Najčešće na izdavanju e-knjiga rade isti nakladnici koji ih objavljuju u tiskanom obliku. Međutim, postoje i nakladnici koji se bave samo objavom elektroničkih knjiga. Primjerice, akademsko nakladništvo, odnosno izdavači znanstvenih časopisa, među prvima su se okrenuli mrežnom objavljivanju znanstvenih članaka, što se najčešće manifestira u obliku pretplata na *online* izdanja kroz određene baze podataka ili modele naplate po preuzetom članku, a često imaju i otvorene pristupe za određeni broj članaka (Sudarević 2019a, 86). Za razliku od tržišta SAD-a na kojemu elektroničke knjige doživljavaju najveći uspjeh, u Europi se trendovi usvajanja navika čitanja e-knjiga i kupnje e-čitača razvijaju puno sporije (Zubac i Tominac 2014, 125). Prema podacima Federacije europskih izdavača (2022) u 2021. godini udio prodanih elektroničkih knjiga iznosio je 12 % ukupnog tržišta knjiga, te je u posljednjih 5 godina u fazi stagnacije, što je rezultat različitih unutardržavnih ekonomskih i zakonodavnih barijera, ali također i jezične i kulturološke raznolikosti zemalja Europske unije (Maciejewski 2019, 184).

Elektroničko nakladništvo u Hrvatskoj se u prvih deset godina, drže Velagić i Pehar (2013, 62), razvijalo pod utjecajem mnogih elemenata. Prvi projekti uglavnom su započeli iz različitih inicijativa i namjera da se hrvatska kultura, poput književnih djela i školske lektire digitalizira kako bi bila dostupna u elektroničkom obliku. U najranije primjere elektroničkog nakladništva ubraja se *Biblija* s interaktivnom konkordancijom za PC računala izdana 1995. godine na disketi, nakon čega su uslijedila brojna druga izdanja na CD-ROM-u, a najčešće su to bili elektronički rječnici, enciklopedije, turistički vodiči, tečajevi stranih jezika i slično (Blažević 2012, 11). Veliki preokret i popularizaciju elektroničke knjige donio je nakladnik *Bulaja* (Alt F4 d.o.o. – Bulaja naklada) koji je digitalizirao djela hrvatske književnosti kojima su istekla autorska prava. Prva izdanja takvih publikacija izlazila su na CD-ROM-u, a uključivala su romane, poeziju, dramu i ostala djela (Bulaja naklada, n. d.). Poznati su i po sudjelovanju u projektu *eLektire* kojim je omogućen besplatan pristup lektirama u elektroničkom formatu svim članovima obrazovne zajednice u Hrvatskoj (Velagić et al. 2017, 75). Do 2000-ih godina hrvatski nakladnici uglavnom su objavljivali elektroničku knjigu kao popratni proizvod istoimenoj tiskanoj inačici (Živković 2022, 191). No, situacija se tada mijenja kada se na tržištu pojavljuje prvi hrvatski elektronički nakladnik, *Strijelac*, koji objavljuje isključivo e-knjige te autorima nudi mogućost besplatne objave knjiga na njihovoj mrežnoj stranici kao dio promotivnih aktivnosti.

Unatoč porastu broja objavljenih elektroničkih knjiga, e-nakladništvo nije se pokazalo kao prosperitetan poslovni model za hrvatske nakladnike (Sudarević 2019a, 87). U prilog navedenom govori i činjenica da se u 2019. godini na Interliberu, najvećoj književnoj manifestaciji u Hrvatskoj, od najavljenih 350 nakladnika, njih manje od 10 % predstavilo s e-knjigama i e-izdanjima (Brzić 2019). Razlozi navedenom mogu se povezati s činjenicom da su u posljednjih dvadesetak godina nestali i promijenili se brojni formati e-knjiga, dok su uređaji za njihovo čitanje promijenili i po nekoliko verzija. Brojna su poduzeća koja su smatrana predvodnicima u ovom polju nestala ili su restrukturirana (Sunara-Jozek 2022, 41), ukazujući na nezavidnu situaciju u kojoj se nalazi e-izdavaštvo i tržište e-knjiga, a kojima je potrebno obratiti više pozornosti na svim razinama (od obrazovnih do nacionalnih i legislativnih).

5. Analiza snaga, slabosti, prilika i prijetnji elektroničke knjige

5.1. Metodologija istraživanja

Analiza snaga, slabosti, prilika i prijetnji (engl. *SWOT*) proces je u kojem pojedinac ili grupa: (a) identificiraju unutarnje i vanjske inhibitore te pokretače uspjeha, (b) analiziraju navedene faktore temeljeno na procjeni doprinosa i mogućnosti njihove kontrole, te (c) donose odluke o budućim radnjama i aktivnostima s obzirom na prepoznate čimbenike (Leigh 2010, 115). Kao prvi korak u *SWOT* analizi koju čini identifikacija unutarnjih i vanjskih inhibitora te pokretača uspjeha, u travnju 2022. godine provedeno je pretraživanje ključnih riječi i fraza za pronalaženje radova relevantnih za područje istraživanja (Snyder 2019, 337). Prilikom pretrage koristile su se ključne riječi i fraze: „elektronička knjiga“, „razvoj elektroničke knjige“, „elektronička knjiga u Hrvatskoj“, „e-knjiga“, „elektronički čitači“, „e-čitači“, „elektroničko nakladništvo“, „prednosti e-knjige“, „nedostaci e-knjige“, „tržište elektroničkih knjiga u Hrvatskoj“ te „elektroničke knjige u knjižnicama“, na hrvatskom i engleskom jeziku. Pretraga ključnih riječi i fraza započela je pretragom baza podataka Scopus, Google Scholar, Hrčak i Dabar, a zatim se pretražila Google tražilica kako bi se pronašla tzv. „siva literatura“ (engl. *grey literature*), odnosno različiti izvještaji, projekti i ostali mrežni izvori koji bi mogli biti relevantni za područje istraživanja (Batten i Bracket 2021, 221). U prvom preliminarnom pretraživanju cilj je bio pronaći što veći broj radova koji pokrivaju temu iz različitih perspektiva, a što je rezultiralo s oko 300 radova. Nakon toga slijedio je pregled pronađene literature s namjerom odabira radova u kojima je obrađena ili istaknuta prednost, nedostatak, prilika ili prijetnja elektroničkoj knjizi. Kriterij za odabir rada temeljio se na godini objave (nakon 2010. godine), jeziku objave (engleski ili hrvatski), te vrsti članka/izvještaja. Eliminirani su oni radovi koji su objavljeni prije 2010. godine te oni koji nisu bili povezani s ciljem i temom istraživanja. Isto tako odabranu literaturu nisu činili diplomski radovi jer velik broj njih koristi znanstvenu i stručnu literaturu koja je već uključena u *SWOT* analizu. Navedeno je rezultiralo s ukupno 33 odabrana rada koje su činili recenzirani radovi u znanstvenim časopisima, knjige, rad u zborniku konferencija kao i prezentacija s konferencije. Među odabrane radove uključeni su i dokument nacionalne strategije Ministarstva kulture i medija Republike Hrvatske za poticanje čitanja, izvještaj PricewaterhouseCoopers (PwC)³ o budućnosti e-knjiga te izvještaj

Ureda za kreativnu analizu o navikama čitanja u Republici Hrvatskoj.

Primjenjujući metodu analize, sinteze i usporedbe, podatci iz odabrane literature zatim su se unosili u tablicu i potom kategorizirali s obzirom na jednu od četiri dimenzije SWOT analize: *snage* (unutarnji pokretači ili kompetencije, vrijedni resursi ili atributi), *slabosti* (unutarnji inhibitori koji ograničavaju razvoj), *prilike* (vanjski utjecaji ili resursi kojima se mogu stjecati dodatne koristi) te *prijetnje* (vanjski utjecaji koji mogu negativno utjecati na uspjeh). Postoji nekoliko razloga zbog kojih se ta metoda često ističe kao koristan alat za analizu. Tehnika je jednostavna za korištenje i odmah se može iskoristiti za poduzimanje konkretnih koraka (Piercy i Giles 1989, 5). Isto tako, izrađeni model može se koristiti bez upotrebe kompliciranih informacijskih sustava ili softvera – dovoljni su olovka i papir ili zaslon računala. Analizom se mogu strukturirati kvantitativne i kvalitativne informacije te sve poznate činjenice. Organiziranjem svih navedenih informacija na jednom mjestu može se dobiti bolji uvid u pregled trenutačne situacije kako bi se učinkovito planirali budući koraci.

5.2. Rezultati istraživanja

SWOT analiza u ovome radu vezana uz elektroničku knjigu i elektroničko nakladništvo u Republici Hrvatskoj prezentirana je u Tablici 1.

Tablica 1. *Snage, slabosti, prilike i prijetnje elektroničke knjige*

SNAGE	IZVOR
<p>1. Funkcionalnost</p> <ul style="list-style-type: none"> · mogućnost pretraživanja sadržaja po ključnim riječima · mogućnost uspoređivanja sadržaja istovremeno iz više različitih izvora · mogućnost anotacije određenih mjesta u sadržaju te isticanja ključnih dijelova na zaslonu · mogućnost unosa vlastitih bilješki, a ovisno o dostupnim opcijama, bilješke se mogu dijeliti s drugim korisnicima · mogućnost prilagodbe postavki stranice knjige (veličina fonta, osvjetljenje...) 	<p>Velagić et al. 2017, 18 Selthofer 2013, 95 Keča 2012b, 19</p> <p>Dasović, Petković i Pasanec Preprotić 2015, 442 Čutić i Turčić 2021, 248</p>
<p>2. Interaktivnost</p> <ul style="list-style-type: none"> · može sadržavati hiperlinkove (poveznice na druge stranice) · izvori literature mogu se povezati s citiranim člancima (dokument/knjiga/web) što olakšava znanstveno-istraživači rad 	<p>Sudarević 2019a, 81 Velagić et al. 2017, 18 Čerepinko, Vrdoljak i Gamerožić 2011, 103 Selthofer 2013, 95</p>
<p>3. Praktičnost</p> <ul style="list-style-type: none"> · olakšava pregled opsežnih publikacija s mnogo stranica i pojmova (primjerice, rječnika, enciklopedija) · pretragom riječi brzo se pronalazi potrebna informacija 	<p>Velagić et al. 2017, 18</p>
<p>4. Mogućnost pohrane mnoštva dokumenata</p> <ul style="list-style-type: none"> · može sadržavati veliku količinu podataka, a da pritom ne zauzima mnogo prostora na uređaju 	<p>Selthofer 2013, 95 Sudarević 2019a, 81</p>

<p>5. Mogućnost neograničene upotrebe</p> <ul style="list-style-type: none"> · nema vremenskih i prostornih ograničenja za pristup sadržaju 	<p>Ministarstvo kulture i medija Republike Hrvatske 2017, 17 Selthofer 2013, 95 Sudarević 2019a, 81 Keča 2012b, 19 Velagić et al. 2017, 18</p>
<p>6. Mogućnost lakše distribucije znanja</p> <ul style="list-style-type: none"> · olakšava pristup znanju · omogućuje učenje na daljinu · interaktivna e-knjiga potiče kreativnost kod djece, razbija monotoniju nastavnog sata, razvija digitalne vještine kod djece te motivira učenike za samostalan rad 	<p>Radalj 2014, 242 Pažur 2013, 180 Sudarević 2019a, 81 Zubac i Čanić 2016, 233</p>
<p>7. Pogodna za osobe s invaliditetom</p> <ul style="list-style-type: none"> · s obzirom na to da može sadržavati različite multimedijalne dodatke (npr. zvuk), mogu ju koristiti i osobe s različitim vrstama invalidnosti 	<p>Keča 2012b, 19 Pažur 2013, 180</p>
<p>8. Mogućnost čitanja u mraku</p> <ul style="list-style-type: none"> · na uređaju na kojem se čita može se prilagoditi osvjetljenje zaslona 	<p>Keča 2012b, 19</p>
<p>9. Ekološka prihvatljivost</p> <ul style="list-style-type: none"> · smanjuje potrošnju papira i tinte 	<p>Ministarstvo kulture i medija Republike Hrvatske 2017, 17 Selthofer 2013, 95 Sudarević 2019a, 81 Keča 2012b, 19</p>
<p>10. Olakšava poslovanja nakladnika</p> <ul style="list-style-type: none"> · pojednostavljuje i ubrzava poslovne procese: elektroničke knjige brže se proizvode i distribuiraju, a nakon što se tekst kodira u odgovarajući format, knjiga se može odmah objaviti · e-knjige mogu se dopunjavati i mijenjati što je važno za udžbenike jer se sadržaj poglavlja, grafikona i ostalih ilustracija često mijenja i nadopunjuje 	<p>Keča 2012b, 19</p>
<ul style="list-style-type: none"> · minimizirane su barijere izlaska na nova tržišta: nakon što se kreira tekst u elektroničkom obliku može mu se pristupiti s bilo koje lokacije bez opasnosti od oštećenja originalnog izdanja · nakladnik može isporučiti e-knjige izravno kupcima diljem svijeta, 24 sata dnevno, 365 dana u godini 	<p>Haleem et al. 2022, 280 Keča 2019b, 20</p>
<ul style="list-style-type: none"> · smanjuje troškove poslovanja: trošak objavljivanja i distribucije elektroničkih knjiga niži je od tiskanih izdanja (većina troškova koji su vezani uz tiskanu knjigu, poput troška papira, tinte, uveza, pakiranja, prijevoza su nepostojeći) · smanjuje potrebu za posrednicima/partnerima: izdavači više ne trebaju sklapati ugovore s tiskarom, ne trebaju skladište, maloprodajnog distributera, prodajnog predstavnika ili fizičke prodavače knjiga 	<p>Ballhaus 2010, 2 Ballhaus 2010, 11</p>

<ul style="list-style-type: none"> omogućuju pristup davno rasprodanim naslovima; sve češće iz kataloga rasprodanih knjiga ponovno se vraćaju knjige u prodaju u elektroničkom izdanju i dostupne su čitateljima 	Živković 2022, 100
<p>10. Pojednostavljuje poslovanje knjižnica</p> <ul style="list-style-type: none"> može privući nove skupine posjetitelja (mlađih dobnih skupina ili osoba s invaliditetom) ne zauzima prostor vrlo je dobro rješenje za pružanje knjižničnih usluga u izvanrednim situacijama (npr. pandemija) nema zakasnine za one koji zaborave vratiti knjigu knjige se korištenjem ne oštećuju digitalizacija knjižnične građe može biti korisna za rijetku i vrijednu građu jer to pomaže u očuvanju kulturne baštine 	<p>Petr Balog i Feldvari 2012, 82 Pažur 2013, 80</p> <p>Katulić 2022, 145</p> <p>Krtalić i Hasenay 2015, 74</p>
SLABOSTI	IZVOR
<p>1. Digital Rights Management (DRM)</p> <ul style="list-style-type: none"> pristup sadržaju reguliran je s ciljem ograničavanja korištenja digitalnih publikacija nakon prodaje pristup je moguć samo za jednog korisnika (broj je simultanih korisnika ograničen) pretplata za ustanovu koja je regulirana IP adresama otežava pristup s drugih lokacija pitanje pristupa na dugi rok – s otkazivanjem pretplate pristup se gubi elektronička knjiga ne može se pokloniti: u Republici Hrvatskoj nije moguće darovati e-knjigu, ponajviše zbog neusklađenih vlasničkih prava 	<p>Miljković i Valdec 2016, 175 Sudarević 2019a, 81 Petr Balog i Feldvari 2012, 85 Pažur 2013, 189</p> <p>Zubac i Tominac 2014, 137 Selthofer 2013, 95</p>
<p>2. Velika ovisnost o tehnološkom uređaju</p> <ul style="list-style-type: none"> kvaliteta prikaza (margine, boja, tipografija, slike, rezolucija, dimenzije slika i teksta) ovisi o vrsti platforme na kojoj se prikazuje veza sadržaja i platforme kod elektroničke knjige privremena je i traje koliko i sam prikaz na ekranu, dok je kod tiskane knjige sadržaj trajno povezan s papirom uređaji na kojima se čitaju e-knjige ovise o bateriji koja se puni električnom energijom zastarijevanje tehnologije za čitanje elektroničkih knjiga – novi modeli mogu donijeti promjene u formatima u kojima se čitaju e-knjige potrebna je dobra internetska veza za preuzimanje knjige skupa infrastruktura: troškovi su održavanja poslužitelja, poboljšanje i održavanje platforme te tehničke podrške visoki osoba koja čita e-knjigu mora biti informacijski pismena što znači da se mora znati koristiti različitim tehnologijama i biti u stanju prepoznati, koristiti, pronaći i procijeniti važnost informacija nove tehnologije zahtijevaju određeno razdoblje da bi se prihvale što može utjecati i na percepciju e-knjige manjak standardizacije i uniformnosti u tipografiji (kao posljedica raznolikosti uređaja i platformi na tržištu) može utjecati na kvalitetu prikaza sadržaja 	<p>Selthofer 2013, 92; Miljković i Valdec 2016, 174</p> <p>Sudarević 2019a, 81</p> <p>Selthofer 2013, 95</p> <p>Pažur 2013, 189</p> <p>Mikić i Marinclin 2022, 139 Badurina i Serdarušić 2015, 65</p> <p>Turčić i Čutić 2021, 176</p>

3. Slaba jezična pokrivenost	
· nedovoljan broj naslova na hrvatskom jeziku	Wilson 2015, 8
4. Kognitivna opterećenja korisnika	
· osim ako se ne radi o e-čitaču s e-papir tehnologijom, čitanje elektroničke knjige uzrokuje napor što može dovesti do određenih zdravstvenih tegoba	Keča 2019b, 21
· tekst pročitan s ekrana slabije se pamti od teksta pročitanog s papira	
· čitanje dugih tekstova teže je na zaslonu računala, zbog čega korisnici često tiskaju tekstove na pisaču čime se stvaraju dodatni troškovi papira i tonera	Pažur 2013, 181
5. KomPLICIRAN proces nabave za knjižnice	
· nestandardizirani formati elektroničke knjige, pitanje neovisnosti u provođenju nabavne politike, pitanje sustava autorskih prava za digitalni oblik knjige	Lončar 2013, 103 Zubac i Tominac 2014, 141
· potrebno je ostvariti brojne tehničke preduvjete, poput nabave uređaja za reprodukciju (e-čitači, tableti, računala), integraciju softvera koji podržavaju formate nabavljenih e-knjiga (PDF, ePub, iBook...), te imati programsku podršku za posudbu e-knjiga (Adobe Digital Edition, Readium, Calibre...)	Moslavac 2015
· raznolik raspon platformi i standarda za e-knjige koji često nisu kompatibilni i nisu jednostavni za korištenje otežavaju poslovanje	Pažur 2013, 182
· problem međuknjižnične posudbe jer jedna knjižnica ne može posuditi e-knjigu od druge unutar konzorcija	
· gubi se temeljna funkcija knjižnice	Feldvari i Balog 2016, 4
· postoji opasnost od narušavanja privatnosti korisnika	
· digitalizacija knjižnične građe nosi mnoštvo izazova poput zakonskih i pravnih regulativa, financijskih pitanja te potreba korisnika	Krtalić i Hasenay 2015, 76
6. Manjak zaposlenika s tehničkim vještinama	
· neadekvatna osposobljenost zaposlenika u nakladničkim i knjižarskim poduzećima	Ministarstvo kulture i medija Republike Hrvatske 2017, 17
PRILIKE	IZVOR
1. Raste integracija RH u informacijski sustav	
· omogućava se veći pristup internetu, a broj korisnika interneta raste	Živković 2022, 171
2. Mijenjaju se kupovne navike potrošača	
· internet je utjecao na stavove potrošača i na lakše prihvaćanje novih tehnologija i tehnoloških uređaja – stoga je i tranzicija s tiskanih knjiga na e-knjige uvelike olakšana	Ballhaus 2010, 3
· edukacijama se može povećati sigurnost u korištenju: poučavanje o mogućnostima e-knjiga korisnicima bi omogućilo samostalnost u korištenju i poboljšalo korisničko iskustvo	Pažur 2013, 183
· potrebno je razvijati i svijest o važnosti poštivanja autorskih prava te predvidjeti sankcije za one koji ih ne poštuju kako bi se distribucija e-knjiga mogla neometano razvijati	Živković 2022, 91

3. Razvijaju se nove tehnike u poslovanju	
<ul style="list-style-type: none"> · tisak na zahtjev: omogućuje tisak knjige na zahtjev kupca, koja se potom dostavlja kada i kamo zatreba · unakrsno nakladništvo: digitalizirani tekst može se objaviti na različitim medijima i oblicima: na internetu, na CD-ROM-u i u tiskanom obliku – tako od jednog izdanja nastaje mnoštvo novih proizvoda 	<p>Mikić i Marinclin 2022, 139</p> <p>Živković 2022, 110</p>
4. Povećava se mogućnost privlačenja novih kupaca dodatnim sadržajem	
<ul style="list-style-type: none"> · obogaćivanje e-knjige multimedijalnim sadržajem (glazba, video, igre) može privući kupce koji inače ne bi bili zainteresirani za čitanje knjige; s dodatnim sadržajem izdavači mogu prilagoditi e-knjigu svakom pojedinom kupcu te na taj način stvoriti bazu vjernih kupaca koji će se vratiti po ažurirane verzije i ostala povećana izdanja · umetanje dodatnog sadržaja (glazba, video) može donijeti nove prihode (posebice za redovita ažuriranja navedenih materijala); izdavači pritom mogu sklopiti ugovore sa softverskim poduzećima koji mogu razviti upravo takve aplikacije čime će potaknuti čitatelje da češće koriste sadržaj 	<p>Ballhaus 2010, 30</p>
5. Razvija se mogućnost uvođenja novih poslovnih modela	
<ul style="list-style-type: none"> · mnoštvo novih mogućnosti: paketi elektroničke i tiskane knjige po promotivnim cijenama, prodaja zasebnih poglavlja ili stranica knjige u digitalnom formatu, prodaja pretplate na zbirke sadržaja te prodaja kombinacije poglavlja iz različitih knjiga spojenih u novu knjigu · izdavači bi (slično kao distributeri mobilne telefonije) mogli subvencionirati kupovinu e-čitača kad bi bili uvjereni da će time smanjiti troškove povezane s izdavanjem tiskane knjige 	<p>Woll 2010, 303</p> <p>Sudarević 2019a, 93</p>
6. Raste broj projekata popularizacije e-knjige	
<ul style="list-style-type: none"> · na nacionalnoj razini: npr. Besplatne elektroničke knjige i eLektire · na razini EU: npr. Digital Agenda for Europe 	<p>Zubac i Tominac 2014, 130</p>
7. Razvijaju se nove alternative za DRM	
<ul style="list-style-type: none"> · primjerice, vodeni žig koji je djelomično vidljiv za čitatelja, ali ga ne ometa pri čitanju (tada e-knjiga može biti povezana s točno određenim kupcem) · razvoj mogućnosti „kontrolirane e-posudbe“ u knjižnicama (engl. Controlled Digital Lending, CDL) koja pomaže u podupiranju kulture, znanstvenih istraživanja i obrazovanja u okvirima postojećih zakona o autorskom pravu; CDL omogućava knjižnici optok digitaliziranog izdanja umjesto fizičkog primjerka, uz određene uvjete: u posudbi u isto vrijeme smije biti onoliko primjeraka naslova koliko ih je knjižnica zakonski nabavila 	<p>Ballhaus 2010, 14</p> <p>Katulić 2022, 145</p>
PRIJETNJE	IZVOR
1. Malo tržište za pozicioniranje proizvoda	
<ul style="list-style-type: none"> · nedovoljno istraženo tržište, niska kupovna moć stanovništva, nedostatak prijevoda djela hrvatskih autora i nakladnika na inozemnom tržištu 	<p>Velagić i Pehar 2013, 57</p> <p>Sudarević 2019a, 93</p>

2. Problem digitalne podjele	
· pristup novoj tehnologiji uskraćen je velikom broju ljudi	
3. Niske navike čitanja knjiga	
· u razdoblju od godinu dana manje od polovice Hrvata pročita jednu knjigu	Kvaka – ured za kreativnu analizu 2021
4. Nedostatne kompetencije informacijske pismenosti	
· u Hrvatskoj nisu dovoljno razvijene strategije razvoja kulture čitanja i pismenosti · rukovanje e-čitačima i elektroničkom knjigom zahtijeva naprednije informatičke vještine koje u RH veliki broj ljudi još uvijek nema · slaba zastupljenost e-knjige u hrvatskim visokoškolskim knjižnicama; potrebno osmisliti učinkovit model trajne kupnje e-knjiga	Ministarstvo kulture i medija Republike Hrvatske 2017, 4 Sudarević 2019a, 81 Keča 2019, 21 Velagić, Hocenski i Kiš 2022, 234
5. Strah od nepoznatog i novog	
· strah da će tiskana djela izgubiti svoj identitet i da će se pisano kulturno nasljeđe izgubiti	Živković 2022, 14
6. Nedovoljna informiranost o mogućnostima e-knjiga i e-čitača	
· većina ljudi poznaje koncept e-knjiga; međutim, detalje korištenja, razlike u formatima, uređajima na kojima se producira te sve njihove funkcionalnosti još uvijek im nisu dovoljno jasne · visoka cijena e-čitača · slaba je zastupljenost e-čitača u populaciji	Ballhaus 2010, 3 Sudarević 2018, 81 Sudarević 2019a, 81 Ministarstvo kulture i medija Republike Hrvatske 2017, 19
7. Nepostojanje jedinstvene organizirane mreže knjižara	
· javlja se potreba za razvojem kataloga knjiga u kojem će biti naveden popis knjiga koje su objavljene i u pripremi · nedovoljno izražen profil većine nakladnika · neprepoznatljivost sektora kao ekonomskog čimbenika	Živković 2022, 171 Ministarstvo kulture i medija Republike Hrvatske 2019, 19
8. Sumnjičavost nakladnika prema novim modelima poslovanja	
· nevoljkost u objavljivanju e-knjiga, neprepoznatost e-knjige kao jedinstvenog medija za distribuciju teksta, neprepoznavanje e-knjige kao održivog poslovnog modela, strah o padu prodaje tiskanih izdanja i gubitka prihoda	Ministarstvo kulture i medija Republike Hrvatske 2017, 17 Zubac i Tominac 2014, 126
10. Nepostojanje marketinške strategije	
· nakladnici ne koriste sve dostupne marketinške alate, posebice društvene mreže koje su izrazito brz i povoljan kanal oglašavanja; dodatno, vrlo se malo koriste tradicionalni kanali (TV, radio, letci, brošure i sl.) · nedostatna vidljivost e-knjige na tržištu	Sudarević 2019a, 93
11. Piratstvo	
· vrlo brzo od objave knjige mogu se pojaviti piratske verzije na nekoliko portala; smatra se kako je to jedan od elemenata koji najviše ograničava razvoj elektroničke knjige i veću aktivaciju izdavaštva u tom smjeru	Carreiro 2010, 225

12. Velika prisutnost konkurencije	Ballhaus 2010, 12
· globalna konkurencija: Google, Apple, Amazon proširili su svoje poslovne modele i uključili se u prodaju elektroničkih knjiga na tržišta diljem svijeta	
13. Izazovi koje nosi umjetna inteligencija	Warren 2022, 24
· ubrzan razvoj umjetne inteligencije donosi i brojna etička pitanja, ponajviše u smislu tretiranja djela koja su pisana uz pomoć umjetne inteligencije, te djela koja je napisala isključivo umjetna inteligencija	

Kao što je iz Tablice 1 vidljivo, elektronička knjiga posjeduje brojne prednosti kojima se može pozicionirati kao koristan i učinkovit medij prijenosa informacija i znanja. Međutim, pregledom slabosti i prijetnji vidljivo je kako postoje brojna područja koja otežavaju njezino prihvaćanje od strane korisnika, ali i intenzivnije uključivanje u modele poslovanja od strane izdavača zbog čega se često i postavlja pitanje o njezinu budućem razvoju, a što je detaljnije razjašnjeno u sljedećem poglavlju.

5.3. Rasprava rezultata i diskusija smjera budućeg razvoja elektroničke knjige

Informacijsko-komunikacijske tehnologije mijenjaju izdavačku industriju, a novi formati knjiga u elektroničkom obliku danas su dostupni čitateljima u različitim oblicima i na različitim medijima. Kao velike prednosti elektroničke knjige najčešće se ističu njezina funkcionalnost, interaktivnost, mogućnost pohrane velikog broja knjiga u samo jednom uređaju, ekološka prihvatljivost, jednostavan način objavljivanja u kojem autor sam može postaviti sadržaj na mrežne medije, čime mu se onda i značajno smanjuju troškovi (papir, tinta, tiskanje, uvez, pakiranje, prijevoz, skladištenje). S druge strane, upravo je ovisnost o tehnologiji i njezina najveća slabost. Kvaliteta prikaza elektroničke knjige uvelike ovisi o uređajima na kojem se koristi, a koji često zastarijevaju, dok čitanje na neadekvatnom uređaju može predstaviti kognitivno opterećenje za korisnika. Veliku prijetnju predstavljaju niske navike čitanja knjiga kao i slaba informacijska pismenost korisnika, ali i konkurencija koja na digitalnim kanalima može doći iz cijelog svijeta, a pritom veliki igrači poput Amazona mogu nametati svoja pravila igre. No, unatoč tome, elektronička knjiga nakladnicima otvara i brojne nove prilike (Forsyth i Birn 1997, 148). U tom smislu dostupni su im novi digitalni modeli koje mogu usvojiti u poslovanju s elektroničkom knjigom (Woll 2010, 303): (1) prodaja e-knjige izravno preko vlastite stranice ili putem posrednika (npr. Amazon), (2) prodaja tiskane i elektroničke knjige zajedno kao paket, (3) prodaja zasebnih poglavlja stranice u digitalnom formatu, (4) prodaja pretplate na zbirke sadržaja, te (5) prodaja kombinacije poglavlja iz različitih knjiga spojenih u novu knjigu (primjerice kao tečajevi i sl.). Različitim paketima i mogućnostima kombinacije elektroničkih knjiga može se doprijeti do potpuno nove publike i tržišta. Isto tako, dobro osmišljena cjenovna strategija također može pomoći nakladnicima da steknu nove kupce, primjerice, one koji ne bi kupili tiskanu knjigu, ali su možda skloni kupiti e-knjigu koja košta manje, koja nudi dodatne značajke i funkcionira na digitalnom uređaju (Ballhaus 2010, 3). Kreiranjem sadržaja dostupnog u više formata na više platformi,

u koji će se uključiti audio i video sadržaj, kao i igre, može također privući novu publiku te donijeti dodatne prihode (Ballhaus 2010, 3). Stoga uspjeh e-knjige ovisi ne samo o tome hoće li ju i u kojoj mjeri korisnici prihvatiti, nego uvelike ovisi i o izdavačkoj industriji, odnosno o njihovoj prilagodbi na nove poslovne modele i shvaćanju da elektronička knjiga nije zamjena za tiskanu knjigu, nego ju nadopunjuje (Subba Rao 2003, 93). Uvođenjem novog sadržaja i ponudom paketa i interaktivnih izdanja elektronička knjiga ima neke nove funkcije s kojima može naći svoju nišu na tržištu te bi, s obzirom na brojne prednosti koje posjeduje, ali i na dolazeće trendove koji idu u smjeru daljnje digitalizacije, upravo e-knjiga mogla revitalizirati izdavačku industriju.

U današnjem modernom kontekstu pojavljuje se novo shvaćanje knjige kao društvenog i kulturnog medija, pri čemu se naglašava njezina funkcija sredstva komunikacije koje nadilazi njezin materijalni oblik (Ballatore i Natale 2016, 8). Dolazi li knjiga u tiskanom ili digitalnom obliku treba se promatrati kao sekundarna činjenica u odnosu na njezinu ulogu i vrijednost koju ima u društvu. Stoga se i rasprava o budućnosti knjige pomiče s fokusa na oblik knjige koji će prevladati na novi, iznijansirani pristup, koji promatra način na koji spisatelji, čitatelji i nakladnici reagiraju na tekuće promjene i promišljaju o tome kako mogu doprinijeti preoblikovanju i prihvaćanju novih trendova. I dok neki pozdravljaju napredak digitalnih tehnologija i razvoj e-knjiga, ostali smatraju da se radi samo o trendu u nastanku jer industrija neće moći kontrolirati njezino preuzimanje, cijenu i sadržaj. Pitanja koja već duže vrijeme prate elektroničku knjigu, poput, kako će se izdavačka industrija boriti s piratstvom i posljedičnim gubitkom prihoda, kakve su navike čitanja buduće generacije kupaca e-čitača, hoće li ljudi koji povremeno čitaju uopće kupovati e-čitače, te hoće li izdavači ikada prijeći na potpuno digitalizirani model i prestati proizvoditi tiskane knjige (Ballhaus 2010, 3) vrijede i danas (Warren 2022, 24). Međutim, pogled u ne toliko daleku budućnost otkriva i brojne druge izazove kao što je, primjerice, umjetna inteligencija. Navedeno za sobom vuče i određena etička pitanja za izdavače, posebice u smislu tretiranja romana koji su pisani korištenjem umjetne inteligencije (Warren 2022, 25). Taj trend ubrzano raste, o čemu najbolje govori podatak da je samo u veljači 2023. godine na Amazonu bilo ponuđeno više od 200 knjiga u kojima je ChatGPT bio naveden kao koautor, a sve je više i onih djela koja je napisao sam sustav umjetne inteligencije (Vrbanus 2023). Spomenuti trend može uzdrmati izdavačku industriju s obzirom na to da se radi o velikom broju radova niske kvalitete što izaziva zabrinutost kod umjetnika i pisaca da bi se njihova izvorna, originalna djela mogla izgubiti u velikoj količini onih umjetno stvorenih (Vrbanus 2023). Navedeno za sobom nosi brojna druga pitanja i nedoumice, a zbog svoje opsežnosti kao tema čini jednu od preporuka za buduća istraživanja. Što se tiče budućeg razvoja elektroničke knjige, neki od mogućih scenarija predviđaju njezin hibridni razvoj, odnosno vide ju kao kombinaciju knjige, društvene igre i istraživačke platforme pomoću kojih će se korisnici/čitatelji moći povezati s autorima, drugim čitateljima, radovima i medijima kao što su fotografije, karte, ilustracije i slično, a možda čak i društvenim mrežama na kojima su registrirani ljudi sličnih interesa (Warren 2022, 25).

Iz navedenog pregleda literature vidljivo je da elektronička knjiga može potaknuti kreativnost, interaktivnost, pa čak i povezati čitatelje i u budućnosti im prenijeti neka nova iskustva. Nova generacija čitatelja, generacija Z, rođena nakon 1995. godine, ne poznaje svijet bez interneta, a jednako se dobro snalazi i u virtualnom i u „stvarnom“ svijetu, odnosno promatra ih kao komplementarne (Dolot 2018, 45). Njihovi komunikacijski obrasci i navike čitanja povezane su s informacijsko-komunikacijskim tehnologijama unutar kojih posjeduju

i koriste nekoliko uređaja putem kojih često dijele sadržaj na društvenim medijima. Jednako tako, generacija Alfa, rođena nakon 2010. godine, ne može ni zamisliti život bez tehnologije (Ziatdinov i Cilliers 2022, 3). Od zabave, igranja, povezivanja s vršnjacima, pa čak i obrazovanja u jeku pandemije bolesti COVID-19, njihov se život vrti oko tehnologije. Ta generacija više vremena provodi pred ekranom i brže usvaja tehnološke inovacije, te zajedno s generacijom Z čine idealnu ciljnu skupinu za prihvaćanje elektroničke knjige.

Stoga, umjesto da se elektronička knjiga promatra kroz prizmu izazova i prijetnji, možda je bolje promijeniti pristup i promatrati ju kroz brojne nove prilike koje nudi (Forsyth i Birn 1997, 145). Tiskana knjiga i elektronička knjiga mogu predstavljati sinergiju, a s novim rasponom proizvoda na različitim medijima i platformama, nakladnici mogu privući potpuno nove kupce. Time im se otvaraju i brojne nove prilike koje, ako se dobro iskoriste, mogu omogućiti da svaka knjiga jednostavnije dođe do svog čitatelja.

6. Zaključak

Cilj ovoga rada bio je ukazati na promjene koje su zahvatile izdavaštvo ubrzanim razvojem informacijsko-komunikacijskih tehnologija s fokusom na elektroničku knjigu i elektroničko izdavaštvo. S obzirom na malo tržište i ograničenu dostupnost izdanja na hrvatskom jeziku, kao i nedovoljnu upoznatost korisnika s funkcionalnostima e-knjige, ovim radom namjeravalo se uspostaviti snage, slabosti, prilike i prijetnje elektroničkoj knjizi i elektroničkom nakladništvu u Republici Hrvatskoj.

Pri izradi SWOT analize e-knjige treba spomenuti tri najveća ograničenja: (1) ne postoji veliki broj dostupne literature koja se bavi e-knjigom u Hrvatskoj; (2) veliki broj dostupnih istraživanja rađen je prije desetak i više godina pa je stoga teško dati presliku trenutne situacije, te (3) s obzirom na veliku ovisnost e-knjiga o tehnološkim dostignućima koja se neprestano mijenjaju i unaprjeđuju, neke od preporuka i zaključaka u ovom članku primjenjivi su na ograničen period. Isto tako, još jedno od ograničenja nosi i sama metodologija rada jer pretraga prema ključnim riječima generira velik broj rezultata od kojih neki nisu izravno relevantni za istraživačko pitanje, što može otežati identifikaciju izvora. Ipak, sigurni smo da je, unatoč navedenim ograničenjima, provedena SWOT analiza ukazala na trenutačnu poziciju elektroničke knjige u Republici Hrvatskoj, te se nadamo da će ovaj rad biti poticaj za buduća istraživanja, posebice u domeni umjetne inteligencije.

Literatura

- Amazon. 2023a. „Learn About Sending Documents to Your Kindle Library.“ Pristupljeno 7. srpnja 2023. <https://www.amazon.com/gp/help/customer/display.html?nodeId=G5WYD9SAF7PGXRNA>.
- Amazon. 2023b. „Kindle. Meet the Whole Family.“ Pristupljeno 10. srpnja 2023. <https://www.amazon.com/Amazon-Kindle-Ereader-Family/b?ie=UTF8&node=6669702011>.
- Badurina, Boris, i Hrvojka Serdarušić. 2015. „Percepcija e-knjige studenata u Hrvatskoj.“ *Libellarium* 8, no. 2: 65–80. <https://doi.org/10.15291/libellarium.v0i0.236>.
- Ballatore, Andrea i Simone Natale. 2016. „E-readers and the Death of the Book: Or, New Media and the Myth of the Disappearing Medium.“ *New Media & Society* 18, no. 10: 2379–2394. doi:10.1177/1461444815586984.
- Ballhaus, Werner. 2010. *Turning the Page. The Future of Ebooks*. PricewaterhouseCoopers LLP.
- Batten, Janene, i Alexandria Brackett. 2021. „Ensuring the RIGOR in Systematic Reviews: Part 3, the Value of the Search.“ *Heart & Lung* 50, no. 2: 220–222. <https://doi.org/10.1016/j.hrtlng.2020.08.005>.
- [BEK] Besplatne Elektroničke Knjige. n. d. Pristupljeno 22. ožujka 2022. <https://elektronickeknjige.com/bek/>.
- Blažević, Ivana. 2012. *Pripremljenost hrvatskog tržišta za e-nakladništvo: diplomski rad*. Osijek: Sveučilište J. J. Strossmayera, Filozofski fakultet.
- Book&zvook. n. d. „Prepusti se užitku slušanja knjiga u mobilnoj aplikaciji book&zvook.“ Pristupljeno 12. srpnja, 2023. <https://www.bookzvook.com/>.
- Brzić, Aleksandra. 2019. „Kindle je kriv što hrvatski nakladnici kaskaju za svjetskim trendovima.“ *Lider*, 9. studenog 2019. <https://lidermedia.hr/poslovna-scena/hrvatska/kindle-je-kriv-sto-hrvatski-nakladnici-kaskaju-za-svjetskim-trendovima-128890>.
- Bulaja naklada. n. d. „O nama.“ Pristupljeno 29. ožujka 2022. <http://www.bulaja.hr/onama.htm>.
- Carreiro, Erin. 2010. „Electronic Books: How Digital Devices and Supplementary New Technologies are Changing the Face of the Publishing Industry.“ *Publishing Research Quarterly* 26, no. 4: 219–235. doi:10.1007/s12109-010-9178-z.
- Čerepinko, Dario, Nikola Vrdoljak i Joško Gamberožić. 2011. „Od Gutenberga do Gorea: Nova generacija elektroničkih knjiga ili nedovoljno iskorištena aplikacija.“ U *Zbornik radova s 15. međunarodne konferencije tiskarstva, dizajna i grafičkih komunikacija Blaž Baromić*, uredio Mislav Mikota, 99–108. Senj: Hrvatsko društvo grafičara.

- Ćutić, Darija i Maja Turčić. 2021. „Dinamično oblikovanje e-udžbenika s naglaskom na interaktivnost.“ *Polytechnic and Design* 9, no. 4: 247–253. <https://doi.org/10.19279/TVZ.PD.2021-9-4-02>.
- Dasović, Eva, Gorana Petković i Suzana Pasanec Preprotić. 2015. „Oblikovanje i budućnost knjižnog uveza u svijetu e-knjige.“ *Tehnički glasnik* 9, no. 4: 440–445. <https://hrcak.srce.hr/149763>.
- Despot, Ivana i Tomislav Jakopec. 2013. „The Strategy for the Development of Electronic Publishing in Small Markets.“ *Libellarium* 6, no 1–2: 81–90. <https://hrcak.srce.hr/119582>.
- Digitalne knjige. 2022. „Najčešći formati digitalnih knjiga.“ Pristupljeno 10. srpnja 2023. <https://digitalne-knjige.com/?p=23570>.
- Dolot, Anna. 2018. „The Characteristics of Generation Z.“ *E-mentor* 74, no. 2: 44–50. <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=737237>.
- Ekknjiga.hr. 2023. „Najveća ponuda e-knjiga na hrvatskom jeziku!“ Pristupljeno 17. srpnja 2023. <https://ekknjiga.hr/staticcms/aboutus>.
- Europska komisija. n. d. „Books and Publishing.“ Pristupljeno 13. rujna 2023. <https://culture.ec.europa.eu/cultural-and-creative-sectors/books-and-publishing>.
- Europska komisija. 2022. „Kreativna Europa: veći proračun za potporu kulturnim i kreativnim sektorima 2022.“ Pristupljeno 22. ožujka 2022. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/hr/ip_22_286.
- Eurostat. 2018. „World Book Day.“ Pristupljeno 29. ožujka 2022. <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/edn-20180423-1>.
- Federacija europskih izdavača. 2022. „European Book Publishing Statistics 2021.“ Pristupljeno 10. srpnja 2022. <https://fep-fee.eu/European-Book-Publishing-1467>.
- Feldvari, Kristina i Kornelija Petr Balog. 2016. „Elektroničke knjige u knjižničnim zbirkama: problemi, izazovi i mogućnosti.“ U *Ogledi o informacijskim znanostima*, uredile Sanjica Faletar Tanacković i Martina Dragija Ivanović, 118–144. Osijek; Zadar: Filozofski fakultet Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku; Sveučilište u Zadru.
- Fina. 2022. „Rezultati poslovanja poduzetnika u izdavačkoj djelatnosti od 2016. – 2020. godine.“ Pristupljeno 14. srpnja 2023. https://www.fina.hr/novosti/-/asset_publisher/pXc9EGB2gb7C/content/rezultati-poslovanja-poduzetnika-u-izdavackoj-djelatnosti-od-2016.-do-2020.-godine?_com_liferay_asset_publisher_web_portlet_Asset-PublisherPortlet_INSTANCE_pXc9EGB2gb7C_assetEntryId=836900.
- Fina. 2023. „Rezultati poslovanja poduzetnika u djelatnosti izdavanja knjiga, periodičnih publikacija i ostale izdavačke djelatnosti u 2021. godini.“ Pristupljeno 14. srpnja 2023. <https://www.fina.hr/-/rezultati-poslovanja-poduzetnika-u-djelatnosti-izdavanja-knjiga-periodicnih-publikacija-i-ostale-izdavacke-djelatnosti-u-2021.-godi-1>.

- Forsyth, Patrick i Robin Birn. 1997. *Marketing in publishing*. New York; NY: Routledge.
- Grlica, Martina. 2012. „E-čitač.“ *Knjižničar/Knjižničarka: e-časopis Knjižničarskog društva Rijeka* 3, no. 3: 59–67. <https://hrcak.srce.hr/233326>.
- Haleem, Abid; Mohd Javaid; Mohd Asim Qadri i Rajiv Suman. 2022. „Understanding the Role of Digital Technologies in Education: a Review.“ *Sustainable Operations and Computers* 3, 275–285. <https://doi.org/10.1016/j.susoc.2022.05.004>.
- I. P. i M.V. 2016. „Eknjiga.hr – nova e-knjžara koja nudi preko 1000 naslova.“ *Moderna vremena*. Pristupljeno 12. srpnja, 2023. <https://mvinfo.hr/clanak/eknjiga-hr-nova-e-knjzara-koja-nudi-preko-1000-naslova>.
- Katulić, Anita. 2022. „Koncept kontrolirane e-posudbe: mogućnosti primjene u hrvatskim knjižnicama = The Concept of Controlled Digital Lending: Possibilities of Application in Croatian Libraries.“ *Bosniaca: časopis Nacionalne i univerzitetske biblioteke Bosne i Hercegovine* 27, no. 27: 145–168. <https://doi.org/10.37083/bosn.2022.27.145>.
- Keča, Marica. 2012a. „E-knjiga u srednjoj školi.“ *Knjižničar/Knjižničarka: e-časopis Knjižničarskog društva Rijeka* 3, no. 3: 25–40. <https://hrcak.srce.hr/233325>.
- Keča, Marica. 2012b. „E-knjiga – najnoviji oblik knjige.“ *Knjižničar/Knjižničarka: e-časopis Knjižničarskog društva Rijeka* 3, no 3: 13–24. <https://hrcak.srce.hr/233323>.
- Krtalić, Maja i Damir Hasenay. 2015. „Dugoročna dostupnost e-knjiga: izazovi, prepreke, odgovornost.“ *Libellarium* 8, no. 1: 73–81. <https://doi.org/10.15291/libellarium.v8i1.215>.
- Kvaka – ured za kreativnu analizu. 2021. *Noć knjige 2021*. Zagreb: Kvaka. https://prijava.nocknjige.hr/datoteke/202104222159450.Kvaka_istrazivanje_2021_23_4.pdf.
- Laslavić, Željka. 2023. „Vijesti o smrti korica bile su uvelike pretjerane.“ *Lider*. Pristupljeno 13. rujna 2023. <https://lidermedia.hr/tvrtke-i-trzista/vijesti-o-smrti-korica-bile-su-uvelike-pretjerane-149135>.
- Leigh, Doug. 2010. „SWOT Analysis.“ U *Handbook of Improving Performance in the Workplace*, uredili Kenneth H. Silber, Wellesley R. Foshy, Ryan Watkins, Doug Leigh, James L. Moseley i Joan C. Dessinger, 115–140. International Society for Performance Improvement. doi:10.1002/9780470592663.ch24.
- Lončar, Marina. 2013. „Elektronička knjiga i elektronički čitač i kao nova usluga: iskustva i perspektive.“ *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 56, no. 3: 101–126. <https://hrcak.srce.hr/115197>.
- Maciejewski, Jędrzej. 2019. „Book Markets in Europe: Facing the Challenges of the Digital Single Market.“ *Comparative Economic Research. Central and Eastern Europe* 22, no. 2: 173–187. <https://doi.org/10.2478/cer-2019-0019>.

- Manley, Laura i Robert P. Holley. 2012. „History of the Ebook: The Changing Face of Books.“ *Technical Services Quarterly* 29, no. 4: 292–311. doi:10.1080/07317131.2012.705731.
- Mihanović, Zoran i Ivana Markotić. 2016. „Marketing u nakladništvu – navike čitanja i kupnje knjiga sveučilišne studentske populacije.“ *Zbornik Sveučilišta u Dubrovniku*, 3: 135–158. <https://hrcak.srce.hr/169961>.
- Mikić, Ivana i Antonija Marinclin. 2022. „Legal, Library, and Accounting Barriers of E-Books for E-Learning During COVID-19 at Polytechnic in Pozega.“ *ENTRENOVA – ENTerprise REsearch InNOVAtion* 8, no. 1: 138–145. <https://doi.org/10.54820/entrenova-2022-0013>.
- Miljković, Petar i Dean Valdec. 2016. „Elektroničko izdavaštvo i Digital Rights Management.“ *Polytechnic and Design* 4, no. 2: 173–180. <https://doi.org/10.19279/TVZ.PD.2016-4-2-10>.
- Ministarstvo kulture i medija Republike Hrvatske. 2017. *Nacionalna strategija poticanja čitanja za razdoblje od 2017. do 2022. godine. Čitajmo da ne ostanemo bez riječi*. Zagreb.
- Moslavac, Aleksandra. 2015. „Knjižnice i e-knjige : kamo i kako dalje?.“ Prezentacija sa skupa 14. dani specijalnih i visokoškolskih knjižnica, Lovran. <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:186:077298>.
- Mulović, Ana i Maja Dadić. 2014. „Primjena novih tehnologija u obrazovnim procesima: elektroničke knjige kao novi izvori znanja.“ U *Zbornik radova s XXI. Međunarodni skup Društvo i tehnologija 2014 – dr. Juraj Plenković*, uredili Mario Plenković, Vlado Galičić i Ludvik Toplak, 391–398. Opatija: International Federation of Communication Associations – IFCA.
- Oberman Peterka, Sunčica, Nenad Bartolčić, Simona Goldstein, Sanja Petrušić Goldstein, Gordana Farkaš Sfeci, Marina Kralj Vidačak, Seid Serdarević i Ivan Šprajc. 2013. *Stvaranje pretpostavki za uređenje tržišta knjiga i širenje kulture čitanja u Republici Hrvatskoj*. CEPOR – Centar za politiku razvoja malih i srednjih poduzeća i poduzetništva i Knjižni blok – Inicijativa za knjigu, Zagreb.
- Pal, Surendra Kumar i Mohan Singh Chadar. 2015. *Digital Publishing: A New Challenge for Librarians*. Arthava Publications.
- Pavin Banović, Alta, Mihaela Banek Zorica i Hrvoje Mesić. 2022. „Korištenje portala e-lektire među mladima srednjoškolske dobi.“ *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 65, no. 3: 101–128. <https://doi.org/10.30754/vbh.65.3.1018>.
- Pažur, Ivana. 2011. „Iz naših knjižnica: Čitači elektroničkih knjiga i knjižnice.“ *Kemija u industriji: časopis kemičara i kemijskih inženjera Hrvatske* 60, no. 3: 157–161. <https://hrcak.srce.hr/clanak/96848>.
- Pažur, Ivana. 2013. „Zastupljenost elektroničke knjige u visokoškolskim i srodnim knjižnicama u Hrvatskoj.“ *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 56, no. 1–2: 171–192. <https://hrcak.srce.hr/115108>.

- PCMag. 2023. „The Best eReaders for 2023.“ Pristupljeno 10. srpnja 2023. <https://www.pcmag.com/picks/the-best-ereaders>.
- Petr Balog, Kornelija i Kristina Feldvari. 2013. „Nabava elektroničkih knjiga u knjižnicama: s posebnim naglaskom na upravljanje vlasničkim pravima.“ *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 56, no. 1–2: 79–106. <https://hrcak.srce.hr/115101>.
- Piercy, Nigel i Giles, William. 1989. „Making SWOT Analysis Work.“ *Marketing Intelligence & Planning* 7, no. 5–6: 5–7. doi:10.1108/eum000000001042.
- Project Gutenberg. 2022. „The Project Gutenberg Mission Statement, by Michael Hart.“ Pristupljeno 30. ožujka 2022. https://www.gutenberg.org/about/background/mission_statement.html.
- Radalj, Miro. „Distribucija znanja od tiskane do e-knjige.“ *Hum* 9, no. 11–12: 235–254. <https://hrcak.srce.hr/227305>.
- Selthofer, Josipa. 2013. „Oblikovanje e-knjiga: očekivanja čitatelja u komparativnoj perspektivi.“ *Libellarium* 6, no. 1–2. <https://hrcak.srce.hr/119583>.
- Shukla, Deepak, Anil Kumar Jharotia i Harish, Kumar Goel. 2011. „Impact of E-Publishing in Digital Era.“ *International Journal of Library and Information Science* 2, no. 1: 89–99. <http://eprints.rclis.org/16163/>.
- Snyder, Hannah. 2019. „Literature Review as Research Methodology: an Overview and Guidelines.“ *Journal of Business Research*, no. 104: 333–339. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2019.07.039>.
- Subba Rao, Siriginidi. 2004. „Electronic Books: a Review and Evaluation.“ *Library Hi Tech* 21, no. 1: 85–93. doi:10.1108/07378830310467427.
- Sudarević, Andrea. 2019a. „Elektronička knjiga i marketing elektroničkog nakladništva u Hrvatskoj.“ *Knjižničarstvo: glasnik Društva knjižničara Slavonije, Baranje i Srijema* 22, no. 1–2: 77–96. <https://hrcak.srce.hr/239618>.
- Sudarević, Andrea. 2019b. „Marketing i percepcija elektroničke knjige.“ *Knjižničarstvo: glasnik Društva knjižničara Slavonije, Baranje i Srijema* 23, no. 2: 40–60. <https://hrcak.srce.hr/239590>.
- Sunara-Jozek, Danijela. 2022. „Nakladništvo (stanje, trendovi i perspektive) u izdavanju osnovnoškolskih udžbenika i drugih obrazovnih materijala.“ *Odgovno-obrazovne teme* 5, no. 1: 39–66. <https://hrcak.srce.hr/239618>.
- Svilar, Neven. 2015. „Algoritam propasti.“ *Booksa*. Pristupljeno 14. srpnja, 2023. <https://booksa.hr/u-fokusu/algoritam-propasti>.
- Šapro-Ficović, Marica. „Masovna digitalizacija knjiga: utjecaj na knjižnice.“ *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 54, no. 1–2: 216–250. <https://hrcak.srce.hr/80483>.

- Tanner, M. Julee. 2014. „Digital vs. Print: Reading Comprehension and the Future of the Book.“ *School of Information Student Research Journal* 4, no. 2: 1–12. <https://scholarworks.sjsu.edu/ischoolsrj/vol4/iss2/6>.
- Turčić, Maja. 2019. „Why Do We Digitize Books Instead of Knowledge?.“ *Acta Graphica: znanstveni časopis za tiskarstvo i grafičke komunikacije* 30, no. 1: 35–41. <https://doi.org/10.25027/agj2017.28.v30i1.200>.
- Turčić, Maja i Darija Čutić. 2021. „Oblikovanje tipografije u epub e-knjigama.“ *Polytechnic and design* 9, no. 3: 175–187. <https://doi.org/10.19279/TVZ.PD.2021-9-3-03>.
- Unwin, Phillip Soundy, George Unwin i David H. Tucker. 2020. „History of publishing.“ *Encyclopedia Britannica*, Pristupljeno 23. ožujka 2021. <https://www.britannica.com/topic/publishing>.
- UNESCO. 1965. *Records of the General Conference. Thirteenth Session, Paris, 1964: Resolutions*. Paris: UNESCO.
- Vassiliou, Magda i Jennifer Rowley. 2008. „Progressing the Definition of ‘E-book’.“ *Library Hi Tech* 26, no. 3: 355–368. doi:10.1108/07378830810903292.
- Velagić, Zoran. 2014. „The Discourse on Printed and Electronic Books: Analogies, Oppositions, and Perspectives.“ *Information Research: an International Electronic Journal* 19, no. 2 <https://eric.ed.gov/?id=EJ1032680>.
- Velagić, Zoran. 2022. „Društvo i nakladništvo: posredovanje knjige u prvim desetljećima 21. stoljeća.“ *Anafora* 9, no. 1:1–23. <https://doi.org/10.29162/ANAFORA.v9i1.1>.
- Velagić, Zoran i Franjo Pehar. 2013. „Tržište elektroničkih knjiga u Republici Hrvatskoj.“ *Libellarium* 6, no. 1–2: 55–64. <https://hrcak.srce.hr/119580>.
- Velagić, Zoran; Tomislav Jakopec, Franjo Pehar i Josipa Selthofer. 2017. *Elektroničko nakladništvo?* Zagreb: Naklada Ljevak d.o.o.
- Velagić, Zoran; Ines Hocenski i Kristina Kiš. 2022. „Integracija e-knjiga u zbirke hrvatskih visokoškolskih knjižnica: istraživanje stavova knjižničara.“ *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 65, no. 1: 225–249. <https://hrcak.srce.hr/278550>.
- Vrbanus, Sandro. 2023. „Najaktivniji autor e-knjiga na Amazonu u posljednje vrijeme – ChatGPT.“ *BUG*. Pristupljeno 18. rujna 2023. <https://www.bug.hr/umjetna-inteligencija/najaktivniji-autor-e-knjiga-na-amazonu-u-posljednje-jie-vrijeme--chatgpt-31952>.
- Walfisz, Jonny. 2023. „World Book Day: Which European countries are the biggest readers? And who’s reading the least?.“ *Euronews.culture*. Pristupljeno 13. rujna 2023. <https://www.euronews.com/culture/2023/03/02/world-book-day-which-european-countries-are-the-biggest-readers-and-whos-reading-the-least>.

- Warren, John W. 2022. „Always the eBook of the Future.“ *The Journal of Electronic Publishing* 25, no. 1. doi: <https://doi.org/10.3998/jep.1954>.
- Wilson, Tom D. 2015. „E-knjige: nakladnička dvojba.“ *Libellarium* 8, no. 1: 5–13. <https://doi.org/10.15291/libellarium.v8i1.210>.
- Wilson, Tom D. 2016. „Theoretical Approaches to E-book Research.“ *Libellarium* 9, no. 1: 159–174. <http://dx.doi.org/10.15291/libellarium.v9i1.277>.
- Woll, Thomas. 2010. *Publishing for Profit: Successful Bottom-line Management for Book Publishers*. Chicago, Illinois: Chicago Review Press, Incorporated.
- Ziatdinov, Rushan i Juane Cilliers. 2022. „Generation Alpha: Understanding the Next Cohort of University Students.“ *European Journal of Contemporary Education* 10, no. 3: 783–789. <https://doi.org/10.48550/arXiv.2202.01422>.
- Zubac, Andreja i Andreja Tominac. 2012. „Digitalna knjižnica kao podrška sveučilišnoj nastavi i istraživačkom radu na daljinu: Elektronički izvori za elektroničko učenje na hrvatskim sveučilištima.“ *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 55, no. 2: 65–82 <https://hrcak.srce.hr/106553>.
- Zubac, Andreja i Andreja Tominac. 2014. „A Research of E-book Market Trends: North America and the European Community.“ *Knjižnica: revija za područje bibliotekarstva in informacijske znanosti* 58, no. 1–2: 129–150. <https://knjiznica.zbds-zveza.si/knjiznica/issue/view/569>.
- Zubac, Andreja i Dubravka Čanić. 2016. „Izazovi uvođenja e-udžbenika u nastavi osnovnih i srednjih škola u Republici Hrvatskoj.“ *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 59, no. 3–4: 231–248. <https://hrcak.srce.hr/187618>.
- Živko, Tijana. 2021. *Digitalne platforme za posudbu e-knjiga u Hrvatskoj: diplomski rad*. Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet.
- Živković, Daniela. 2007. „The Decade of the Electronic Book.“ U *Zbornik radova Degisen Dunyada Bilgi Yönetimi Sempozyumu*, uredili Serap Kurbanoğlu, Yaşar Tonta i Umüt Al. 136–143. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü.
- Živković, Daniela. 2008. „The Electronic Book: Evolution or Revolution?“ *Bilgi Dünyası* 9, no. 1: 1–20. <https://search.trdizin.gov.tr/yayin/detay/76283/the-electronic-book-evolution-or-revolution>.
- Živković, Daniela. 2012. „Elektronička knjiga: knjiga između prošlosti i budućnosti.“ *Knjižničar/Knjižničarka: e-časopis Knjižničarskog društva Rijeka* 3, no 3: 8–12. <https://hrcak.srce.hr/233322>.
- Živković, Daniela. 2022. *Elektronička knjiga*. Zagreb: Filozofski Fakultet u Zagrebu.
- Živković, Daniela, Marko Tot i Breza Šalamon Cindori. 2012. „Elektronička knjiga u muzeju.“ *Muzeologija* 48–49: 285–290. <https://hrcak.srce.hr/111817>.

Abstract

Current conditions and future projections of the e-book market in the Republic of Croatia – an overview of strengths, weaknesses, opportunities and threats

Purpose. Taking into account the changes that have affected the publishing industry due to the rapid development of information and communication technologies, this paper analyzes the development of electronic books (e-books) and electronic publishing (e-publishing) through a historical and theoretical perspective, with the aim of providing indications for future development in the Republic of Croatia. Considering many advantages and disadvantages of e-books, but also available opportunities and potential threats, the paper aims to unify all the mentioned aspects in one place with the goal of systematizing the available scientific literature. The paper is, therefore, valuable to publishers and authors who have not yet recognized all the possibilities offered by e-books or do not fully understand all their functionalities.

Approach/methodology/design. Methods of analysis, synthesis and comparison are applied to provide a detailed assessment of the strengths, weaknesses, opportunities, and threats (SWOT analysis) of the e-book as a product of electronic publishing. Through a systematic analysis of scientific and professional literature, the positive and negative aspects of e-books are elaborated on, new trends are discussed, and indications are given for the future development of e-books with additional implications for e-publishing.

Findings. The “SWOT” analysis results demonstrate that the electronic book has numerous advantages such as interactivity and functionality, which makes it an efficient medium for information and knowledge transfer. On the other hand, the dependence on technology is its greatest weakness. New opportunities lie in new collaborations and new distribution channels, while the largest threat is the competition that can come from all over the world through digital channels.

Limitations. The most significant limitation is the limited number of recent literature units on the topic of electronic books and electronic publishing. Given the substantial dependence of e-books on ever-evolving and advancing technological achievements, some of the recommendations and conclusions in this paper are applicable to a limited time frame.

Originality/ value. Given that a conducted literature review demonstrated a lack of papers providing overview of the strengths, weaknesses, opportunities and threats of electronic book, this paper aims to fill the identified gap with the intention of structuring and unifying its key characteristics, while also presenting the external factors that can play an important role in its future development.

KEYWORDS: electronic book, electronic publishing, electronic readers, information and communication technologies, SWOT analysis